

اکنون ای خردمند وصف خرد بدین جایگاه گفتن اندر خورد کنون تا چه داری بیار از خرد که گوش نیوشنده
زو برخورد خرد بهتر از هر چه ایزد بداد ستایش خرد را به از راه داد خرد رهنمای و خرد دلگشای خرد دست گیرد
به هر دو سرای ازو شادمانی وزویت غمیست وزویت فزونی وزویت کمیست خرد تیره و مرد روشن روان نباشد
همی شادمان یک زمان چه گفت آن خردمند مرد خرد که دانا ز گفتار از برخورد.

کنون ای خردمند وصف خرد بدین جایگاه گفتن اندر خورد کنون تا چه داری بیار از خرد که گوش نیوشنده
زو برخورد خرد بهتر از هر چه ایزد بداد ستایش خرد را به از راه داد خرد رهنمای و خرد دلگشای خرد دست
گیرد به هر دو سرای ازو شادمانی وزویت غمیست وزویت فزونی وزویت کمیست خرد تیره و مرد روشن روان
نباشد همی شادمان یک زمان چه گفت آن خردمند مرد خرد که دانا ز گفتار از برخورد.

کسی کو خرد را ندارد ز پیش دلش گردد از کرده خویش ریش هشیوار دیوانه خواند ورا همان خویش
بیگانه داند ورا ازویی به هر دو سرای ارجمند گسسته خرد پای دارد ببند خرد چشم جانست چون بنگری تو
بی چشم شادان جهان نسپری نخست آفرینش خرد را شناس نگهبان جانست و آن سه پاس سه پاس تو چشم
است و گوش و زبان کزین سه رسد نیک و بد بیگمان خرد را و جان را که یارد ستود و گر من ستایم که یارد
شنود حکیم چو کس نیست گفتن چه سود ازین پس بگو کافرینش چه بود تویی کرده کردگار جهان ببینی همی
آشکار و نهان به گفتار داندگان راه جوی به گیتی بیوی و به هر کس بگوی ز هر دانشی چون سخن بشنوی از
آموختن یک زمان نغوی چو دیدار یابی به شاخ سخن بدانی که دانش نیاید به بن.

از آغاز باید که دانی درست سر مایه گوهران از نخست که یزدان ز ناچیز چیز آفرید بدان تا توانایی آرد
پدید سرمایه گوهران این چهار برآورده بی رنج و بی روزگار یکی آتشی بر شده تابناک میان آب و باد از بر تیره
خاک نخستین که آتش به جنبش دمید ز گرمیش پس خشکی آمد پدید وزان پس ز آرام سردی نمود ز سردی
همان باز تری فزود چو این چار گوهر به جای آمدند ز بهر سپنجی سرای آمدند گهرها یک اندر دگر ساخته ز
هرگونه گردن برافراخته پدید آمد این گنبد تیزرو شگفتی نماینده نوبه نو ابر ده و دو هفت شد کدخدای گرفتند
هر یک سزاوار جای.

در بخشش و دادن آمد پدید ببخشید دانا چنان چون سزید فلکها یک اندر دگر بسته شد بجنید چون کار
پیوسته شد چو دریا و چون کوه و چون دشت و راغ زمین شد به کردار روشن چراغ ببالید کوه آنها بر دمید سر
رستنی سوی بالا کشید زمین را بلندی نبذ جایگاه یکی مرکزی تیره بود و سیاه خور و خواب و آرام جوید همی
وزان زندگی کام جوید همی نه گویا زبان و نه جویا خرد ز خاک و ز خاشاک تن پرورد نداند بد و نیک فرجام
کار نخواهد ازو بنگی کردگار چو دانا توانا بد و دادگر از ایرا نکرد ایچ پنهان هنر چنینست فرجام کار جهان
نداند کسی آشکار و نهان.

چو زین بگذری مردم آمد پدید شد این بندها را سراسر کلید سرش راست بر شد چو سرو بلند به گفتار
خوب و خرد کاربند پذیرنده هوش و رای و خرد مر او را دد و دام فرمان برد ز راه خرد بنگری اندکی که مردم
به معنی چه باشد یکی مگر مردمی خیره خوانی همی جز این را نشانی ندانی همی.

ترا از دو گیتی برآورده اند به چندین میانجی پیورده اند نخستین فطرت پسین شمار تویی خویشتن را به

بازی مدار شنیدم ز دانا دگرگونه زین چه دانیم راز جهان آفرین نگه کن سرانجام خود را ببین چو کاری بیابی
ازین به گزین به رنج اندر آری تنت را رواست که خود رنج بردن به دانش سزاست چو خواهی که یابی ز هر
بد رها سر اندر نیاری به دام بلا نگه کن بدین گنبد تیزگرد که درمان ازو یست و زو یست درد نه گشت زمانه
بفرسایدش نه آن رنج و تیمار بگزایدش نه از جنبش آرام گیرد همی نه چون ما تباهی پذیرد همی.

ز یاقوت سرخست چرخ کی بود نه از آب و گرد و نه از باد و دود به چندین فروغ و به چندین چراغ بیاراسته
چون به نوروز باغ روان اندرو گوهر دلفروز کزو روشنایی گرفتست روز ز خاور برآید سوی باختر نباشد ازین
یک روش راست تر ایا آنکه تو آفتابی همی چه بودت که بر من نتابی همی.

چراغست مر تیره شب را بسیج به بد تا توانی تو هرگز میبچ چو سی روز گردش بیمایدا شود تیره گیتی
بدو روشنا پدید آید آنگاه باریک و زرد چو پشت کسی کو غم عشق خورد چو بیننده دیدارش از دور دید هم
اندر زمان او شود ناپدید دگر شب نمایش کند بیشتر ترا روشنایی دهد بیشتر به دو هفته گردد تمام و درست
بدان باز گردد که بود از نخست بود هر شبانگاه باریکتر به خورشید تابنده نزدیکتر بدینسان نهادش خداوند داد
بود تا بود هم بدین یک نهاد.

سخن هر چه گویم همه گفته اند بر باغ دانش همه رفته اند اگر بر درخت برومند جای نیام که از بر شدن
نیست رای کسی کو شود زیر نخل بلند همان سایه زو باز دارد گزند توانم مگر پایه ای ساختن بر شاخ آن سرو
سایه فکن کزین نامور نامه شهریار به گیتی بمانم یکی یادگار تو این را دروغ و فسانه مدان به رنگ فسون و
بهانه مدان ازو هر چه اندر خورد با خرد دگر بر ره رمز و معنی برد.

یکی نامه بود از گه باستان فراوان بدو اندرون داستان پراگنده در دست هر موبدی ازو بهره ای نزد هر
بخردی یکی پهلوان بود دهقان نژاد دلیر و بزرگ و خردمند و راد پژوهنده روزگار نخست گذشته سخنها همه
باز جست ز هر کشوری موبدی سالخورد بیاورد کاین نامه را یاد کرد بپرسیدشان از کاین جهان وزان نامداران
فرخ مهان که گیتی به آغاز چون داشتند که آیدون به ما خوار بگذاشتند چه گونه سرآمد به نیک اختری برایشان
همه روز کند آوری بگفتند پیشش یکایک مهان سخنهای شاهان و گشت جهان چو بشنید ازیشان سپهد سخن
یکی نامور نافه افکند بن چنین یادگاری شد اندر جهان برو آفرین از کهان و مهان.

چو از دفتر این داستانها بسی همی خواند خواننده بر هر کسی جهان دل نهاده بدین داستان همان بخردان
نیز و هم راستان جوانی بیامد گشاده زبان سخن گفتن خوب و طبع روان به شعر آرم این نامه را گفت من ازو
شادمان شد دل انجمن جوانیش را خوی بد یار بود ابا بد همیشه به پیکار بود.

دل روشن من چو برگشت ازوی سوی تخت شاه جهان کرد روی که این نامه را دست پیش آورم ز دفتر
به گفتار خویش آورم بپرسیدم از هر کسی بیشمار بترسیدم از گردش روزگار مگر خود درنگم نباشد بسی بیاید
سپردن به دیگر کسی و دیگر که گنجم وفادار نیست همین رنج را کس خریدار نیست برین گونه یک چند
بگذاشتم سخن را نهفته همی داشتم سراسر زمانه پر از جنگ بود به جویندگان بر جهان تنگ بود ز نیکو سخن
به چه اندر جهان به نزد سخن سنج فرخ مهان اگر نامدی این سخن از خدای نبی کی بدی نزد ما رهنمای.

به شهرم یکی مهربان دوست بود تو گفتم که با من به یک پوست بود مرا گفت خوب آمد این رای تو به

نیکی گراید همی پای تو نبشته من این نامه پهلوی به پیش تو آرم مگر نغنی گشاده زبان و جوانیت هست سخن گفتن پهلوانیت هست شو این نامه خسروان بازگوی بدین جوی نزد مهان آبروی چو آورد این نامه نزدیک من برافروخت این جان تاریک من.

بدین نامه چون دست کردم دراز یکی مهتری بود گردنفرافز جوان بود و از گوهر پهلوان خردمند و بیدار و روشن روان خداوند رای و خداوند شرم سخن گفتن خوب و آوای نرم مرا گفت کز من چه باید همی که جانت سخن برگراید همی به چیزی که باشد مرا دسترس بکوشم نیازت نیارم به کس.

همی داشتم چون یکی تازه سبب که از باد نامد به من بر نهیب به کیوان رسیدم ز خاک نژد از آن نیکدل نامدار ارجمند به چشمش همان خاک و هم سیم و زر کریمی بدو یافته زیب و فر سراسر جهان پیش او خوار بود جوانمرد بود و وفادار بود چنان نامور گم شد از انجمن چو در باغ سرو سهی از چمن نه زو زنده بینم نه مرده نشان به دست نهنگان مردم کشان دریغ آن کمر بند و آن گردگاه دریغ آن کیی برز و بالای شاه گرفتار زو دل شده ناامید نوان لرز لرزان به کردار بید یکی پند آن شاه یاد آوریم ز کژی روان سوی داد آوریم مرا گفت کاین نامه شهریار گرت گفته آید به شاهان سپار بدین نامه من دست بردم فراز به نام شهنشاگردنفرافز.

جهان آفرین تا جهان آفرید چنو مرزبانی نیامد پدید چو خورشید بر چرخ بنمود تاج زمین شد به کردار تابنده عاج چه گویم که خورشید تابان که بود کزو در جهان روشنایی فرود ابوالقاسم آن شاه پیروزیخت نهاد از بر تاج خورشید تخت زخاور بیاراست تا باختر پدید آمد از فراو کان زر مرا اختر خفته بیدار گشت به مغز اندر اندیشه بسیار گشت.

بدانستم آمد زمان سخن کنون نو شود روزگار کهن بر اندیشه شهریار زمین بخفتم شی لب پر از آفرین دل من چو نور اندر آن تیره شب نخفته گشاده دل و بسته لب چنان دید روشن روانم به خواب که رخشنده شمع برآمد ز آب همه روی گیتی شب لاژورد از آن شمع گشتی چو یاقوت زرد در و دشت برسان دیبا شدی یکی تخت پیروزه پیدا شدی نشست برو شهریاری چو ماه یکی تاج بر سر به جای کلاه رده بر کشیده سپاهش دو میل به دست چپش هفتصد ژنده پیل یکی پاک دستور پیشش به پای بداد و بدین شاه را رهنمای مرا خیره گشتی سر از فر شاه وزان ژنده پیلان و چندان سپاه.

چو آن چهره خسروی دیدمی ازان نامداران بپرسیدمی که این چرخ و ماهست یا تاج و گاه ستارست پیش اندرش یا سپاه یکی گفت کاین شاه روم است و هند ز قنوج تا پیش دریای سند به ایران و توران ورا بنده اند به رای و به فرمان او زنده اند بیاراست روی زمین را به داد پردخت ازان تاج بر سر نهاد جهاندار محمود شاه بزرگ به آبشخور آرد همی میش و گرگ ز کشمیر تا پیش دریای چین برو شهریاران کنند آفرین.

چو کودک لب از شیر مادر بشست ز گهواره محمود گوید نخست نییچد کسی سر ز فرمان اوی نیارد گذشتن ز پیمان اوی تو نیز آفرین کن که گوینده ای بدو نام جاوید جوینده ای چو بیدار گشتم بجستم ز جای چه مایه شب تیره بودم به پای بر آن شهریار آفرین خواندم نبودم درم جان برفاشاندم به دل گفتم این خواب را پاسخ است که آواز او بر جهان فرخ است بر آن آفرین کو کند آفرین بر آن بخت بیدار و فرخ زمین ز فرش جهان شد چو باغ بهار هوا پر ز ابر و زمین پرنگار از ابر اندر آمد به هنگام نم جهان شد به کردار باغ ارم.

به ایران همه خوبی از داد اوست کجا هست مردم همه یاد اوست به بزم اندرون آسمان سخاست به رزم اندرون تیز چنگ اژدهاست به تن ژنده پیل و به جان جبرئیل به کف ابر بهمن به دل رود نیل سر بخت بدخواه با خشم اوی چو دینار خوارست بر چشم اوی نه کند آوری گیرد از باج و گنج نه دل تیره دارد ز رزم و ز رنج. هر آنکس که دارد ز پروردگان از آزاد و از نیکدل بردگان شهنشاه را سربه‌سر دوستوار به فرمان ببسته کمر استوار نخستین برادرش کهتر به سال که در مردمی کس ندارد همال ز گیتی پرستنده فر و نصر زید شاد در سایه شاه عصر کسی کش پدر ناصرالدین بود سر تخت او تاج پروین بود و دیگر دلاور سپهدار طوس که در جنگ بر شیر دارد فسوس ببخشد درم هر چه یابد ز دهر همی آفرین یابد از دهر بهر به یزدان بود خلق را رهنمای سر شاه خواهد که باشد به جای جهان بی‌سر و تاج خسرو مباد همیشه بماناد جاوید و شاد همیشه تن آباد با تاج و تخت ز درد و غم آزاد و پیروز بخت کنون بازگردم به آغاز کار سوی نامه نامور شهریار.

اگر تندبادی براید ز کنج ب خاک افگند نارسیده ترنج ستمکاره خوانیمش ار دادگر هنرمند دانیمش ار بی‌هنر اگر مرگ دادست بیداد چیست ز داد این همه بانگ و فریاد چیست ازین راز جان تو آگاه نیست بدین پرده اندر ترا راه نیست همه تا در آرزو رفته فراز به کس بر نشد این در راز باز برفتن مگر بهتر آیدش جای چو آرام یابد به دیگر سرای دم مرگ چون آتش هولناک ندارد ز برنا و فرتوت باک درین جای رفتن نه جای درنگ بر اسپ فناگر کشد مرگ تنگ چنان دان که دادست و بیداد نیست چو داد آمدش جای فریاد نیست.

جوانی و پیری به نزدیک مرگ یکی دان چو اندر بدن نیست برگ دل از نور ایمان گر آکنده‌ای ترا خامشی به که تو بنده‌ای برین کار یزدان ترا راز نیست اگر جانت با دیو انباز نیست به گیتی دران کوش چون بگذری سرانجام نیکی بر خود بری کنون رزم سهراب رانم نخست ازان کین که او با پدر چون بجست.

ز گفتار دهقان یکی داستان بپیوندم از گفته باستان ز موبد برین گونه برداشت یاد که رستم یکی روز از بامداد غمی بد دلش ساز نخچیر کرد کمر بست و ترکش پر از تیر کرد سوی مرز توران چو بنهاد روی جو شیر دژاگاه نخچیر جوی چو نزدیکی مرز توران رسید بیابان سراسر پر از گور دید برافروخت چون گل رخ تاج‌بخش بخندید وز جای برکند رخس به تیر و کمان و به گرز و کمند بیفگند بر دشت نخچیر چند ز خاشاک وز خار و شاخ درخت یکی آتشی بر فروزید سخت.

چو آتش پراکنده شد پیلتن درختی بجست از در بابزن یکی نره گوری بزد بر درخت که در چنگ او پر مرغی نسخت چو بریان شد از هم بکند و بخورد ز مغز استخوانش برآورد گرد بخت و برآسود از روزگار چمان و چران رخس در مرغزار سواران ترکان تنی هفت و هشت بران دشت نخچیر که برگذشت یکی اسپ دیدند در مرغزار بگشتند گرد لب جویبار.

چو بر دشت مر رخس را یافتند سوی بند کردنش بشتافتند گرفتند و بردند پویان به شهر همی هر یک از رخس جستند بهر چو بیدار شد رستم از خواب خوش به کار آمدش باره دستکش بدان مرغزار اندرون بنگرید ز هر سو همی بارگی را ندید غمی گشت چون بارگی را نیافت سراسیمه سوی سمندگان شتافت همی گفت کاکنون پیاده‌دوان کجا پویم از ننگ تیره‌روان چه گویند گردان که اسپش که برد تهمت بدین سان بخت و بمرد کنون رفت باید به بیچارگی سپردن به غم دل بیکبارگی کنون بست باید سلیح و کمر به جایی نشانش بیابم

مگر همی رفت زین سان پر اندوه و رنج تن اندر عنا و دل اندر شکنج.

چو نزدیک شهر سمنگان رسید خبر زو بشاه و بزرگان رسید که آمد پیاده‌گو تاج‌بخش به نخچیرگه زو رمیدست رخس پذیره شدندش بزرگان و شاه کسی کاو بسر بر نهادی کلاه بدو گفت شاه سمنگان چه بود که یارست با تو نبرد آزمود درین شهر ما نیکخواه توایم ستاده بفرمان و راه توایم تن و خواسته زیر فرمان تست سر ارجمندان و جان آن تست.

چو رستم به گفتار او بنگرید ز بدها گمانیش کوتاه دید بدو گفت رخشم بدین مرغزار ز من دور شد بی‌لگام و فسار کنون تا سمنگان نشان پی است وز آنجا کجا جویبار و نی است ترا باشد از بازجویی سپاس بباشم بیاداش نیکی شناس گر ایدون که ماند ز من ناپدید سران را بسی سر بیاید برید بدو گفت شاه ای سزاوار مرد نیارد کسی با تو این کار کرد تو مهمان من باش و تندی مکن به کام تو گردد سراسر سخن یک امشب به می شاد داریم دل وز اندیشه آزاد داریم دل نماند پی رخس فرخ نهان چنان باره نامدار جهان تهمتن به گفتار او شاد شد روانش ز اندیشه آزاد شد.

سزا دید رفتن سوی خان او شد از مژده دلشاد مهمان او سپهبد بدو داد در کاخ جای همی بود در پیش او بر به پای ز شهر و ز لشکر مهانرا بخواند سزاوار با او به شادی نشانند گسارنده باده آورد ساز سیه چشم و گلرخ بتان طراز نشستند با رودسازان به هم بدان تا تهمتن نباشد دژم چو شد مست و هنگام خواب آمدش همی از نشستن شتاب آمدش سزاوار او جای آرام و خواب بیاراست و بنهاد مشک و گلاب.

چو یک بهره از تیره شب در گذشت شباهنگ بر چرخ گردان بگشت سخن گفتن آمد نهفته به راز در خوابگه نرم کردند باز یکی بنده شمعی معنبر به دست خرامان بیامد به بالین مست پس پرده اندر یکی ماه روی چو خورشید تابان پر از رنگ و بوی دو ابرو کمان و دو گیسو کمند به بالا به کردار سرو بلند روانش خرد بود تن جان پاک توگفتی که بهره ندارد ز خاک.

از او رستم شیردل خیره ماند برو بر جهان آفرین را بخواند بپرسید زو گفت نام تو چیست چه جویی شب تیره کام تو چیست چنین داد پاسخ که تهمینه‌ام تو گویی که از غم به دو نیمه‌ام یکی دخت شاه سمنگان منم ز پشت هژبر و پلنگان منم به گیتی ز خوبان مرا جفت نیست چو من زیر چرخ کبود اندکی‌ست کس از پرده بیرون ندیدی مرا نه هرگز کس آوا شنیدی مرا به کردار افسانه از هر کسی شنیدم همی داستانست بسی که از شیر و دیو و نهنگ و پلنگ نترسی و هستی چنین تیزچنگ شب تیره تنها به توران شوی بگردی بران مرز و هم نغنی.

به تنها یکی گور بریان کنی هوا را به شمشیرگریان کنی هرآنکس که گرز تو بیند به چنگ بدرد دل شیر و چنگ پلنگ برهنه چو تیغ تو بیند عقاب نیارد به نخچیر کردن شتاب نشان کمند تو دارد هژبر ز بیم سنان تو خون بارد ابر چو این داستانها شنیدم ز تو بسی لب به دندان گزیدم ز تو.

بجستم همی گفت و یال و برت بدین شهر کرد ایزد آبشخورت تراام کنون گر بخواهی مرا نبیند جزین مرغ و ماهی مرا یکی آنک بر تو چنین گشته‌ام خرد را ز بهر هوا کشته‌ام و دیگر که از تو مگر کردگار نشانند یکی پورم اندر کنار مگر چون تو باشد به مردی و زور سپهرش دهد بهره کیوان و هور سه دیگر که اسپت به جای آورم

سمنگان همه زیر پای آورم چو رستم برانسان پری چهره دید ز هر دانشی نزد او بهره دید و دیگر که از رخس داد آگهی ندید ایچ فرجام جز فرهی.

بفرمود تا موبدی پرهنر بیاید بخواهد ورا از پدر چو بشنید شاه این سخن شاد شد بسان یکی سرو آزاد شد بدان پهلوان داد آن دخت خویش بدان سان که بودست آیین و کیش به خشنودی و رای و فرمان اوی به خوبی بیاراست پیمان اوی چو بسپرد دختر بدان پهلوان همه شاد گشتند پیر و جوان ز شادی بسی زر برافشاندند ابر پهلوان آفرین خواندند.

که این ماه نو بر تو فرخنده باد سر بدسگالان تو کننده باد چو انباز او گشت با او براز بود آن شب تیره دیر و دراز چو خورشید تابان ز چرخ بلند همی خواست افگند رخشان کمند به بازوی رستم یکی مهره بود که آن مهره اندر جهان شهره بود بدو داد و گفتش که این را بدار اگر دختر آرد ترا روزگار بگیر و بگیسوی او بر بدوز به نیک اختر و فال گیتی فروز ورا ایدونک آید ز اختر پسر ببندهش ببازو نشان پدر به بالای سام نریمان بود به مردی و خوی کریمان بود فرود آرد از ابر پران عقاب نتابد به تندی بر او آفتاب.

همی بود آن شب بر ماه روی همی گفت از هر سخن پیش اوی چو خورشید رخشنده شد بر سپهر بیاراست روی زمین را به مهر به پدرود کردن گرفتش به بر بسی بوسه دادش به چشم و به سر پری چهره گریان ازو بازگشت ابا انده و درد انباز گشت بر رستم آمد گرانمایه شاه بپرسیدش از خواب و آرامگاه چو این گفته شد مژده دادش به رخس برو شادمان شد دل تاجبخش بیامد بمالید وزین برنهاد شد از رخس رخشان و از شاه شاد.

چو نه ماه بگذشت بر دخت شاه یکی پورش آمد چو تابنده ماه تو گفתי گو پیلتن رستمست وگر سام شیرست وگر نیرمست چو خندان شد و چهره شاداب کرد ورا نام تهمین سهراب کرد چو یک ماه شد همچو یک سال بود برش چون بر رستم زال بود چو سه ساله شد زخم چوگان گرفت به پنجم دل تیر و پیکان گرفت چو ده ساله شد زان زمین کس نبود که یارست یا او نبرد آزمود.

بر مادر آمد بپرسید زوی بدو گفت گستاخ بامن بگوی که من چون ز همشیرگان برترم همی به آسمان اندر آید سرم ز تخم کیم وز کدامین گهر چه گویم چو پرسد کسی از پدرگر این پرسش از من بماند نهان نمانم ترا زنده اندر جهان بدو گفت مادر که بشنو سخن بدین شادمان باش و تندی مکن تو پورگو پیلتن رستمی ز دستان سامی و از نیرمی ازیرا سرت ز آسمان برترست که تخم تو زان نامورگوهرست جهان آفرین تا جهان آفرید سواری چو رستم نیامد پدید چو سام نریمان به گیتی نبود سرش را نیارست گردون بسود یکی نامه از رستم جنگ جوی بیاورد وبنمود پنهان بدوی سه یاقوت رخشان به سه مهره زر از ایران فرستاده بودش پدر.

بدو گفت افراسیاب این سخن نیایدکه داند ز سر تا به بن پدرگر شناسد که تو زین نشان شدستی سرافراز گردنگشان چو داند بخواندت نزدیک خویش دل مادرت گردد از درد ریش چنین گفت سهراب کاندر جهان کسی این سخن را ندارد نهان بزرگان جنگ آور از باستان ز رستم زنند این زمان داستان نبرده نژادی که چونین بود نهان کردن از من چه آیین بود.

کنون من ز ترکان جنگ آوران فراز آورم لشکری بی کران برانگیزم از گاه کاووس را از ایران بیرم پی طوس

را به رستم دهم تخت و گرز و کلاه نشانمش بر گاه کاووس شاه از ایران به توران شوم جنگجوی ابا شاه روی اندر آرم بروی بگیرم سر تخت افراسیاب سر نیزه بگذارم از آفتاب چو رستم پدر باشد و من پسر نباید به گیتی کسی تاجور چو روشن بود روی خورشید و ماه ستاره چرا برفرازد کلاه زهر سو سپه شد برو انجمن که هم باگهر بود هم تیغ زن.

خبر شد به نزدیک افراسیاب که افگند سهراب کشتی بر آب هنوز از دهن بوی شیر آیدش همی رای شمشیر و تیر آیدش زمین را به خنجر بشوید همی کنون رزم کاووس جوید همی سپاه انجمن شد برو بر بسی نیاید همی یادش از هر کسی سخن زین درازی چه باید کشید هنر برتر از گوهر آمد پدید چو افراسیاب آن سخنها شنود خوش آمدش خندید و شادی نمود.

ز لشکر گزید از دلاور سران کسی کاو گراید به گرز گران ده و دو هزار از دلیران گرد چو هومان و مر بارمان را سپرد به گردان لشکر سپهدار گفت که این راز باید که ماند نهفت چو روی اندر آرند هر دو بروی تهمتن بود بیگمان چارهجوی پدر را نباید که داند پسر که بندد دل و جان به مهر پدر مگر کان دلاور گو سالخورد شود کشته بر دست این شیرمرد ازان پس بسازید سهراب را ببندید یک شب برو خواب را برفتند بیدار دو پهلوان به نزدیک سهراب روشنروان به پیش اندرون هدیه شهریار ده اسپ و ده استر به زین و به بار ز پیروزه تخت و ز بیجاده تاج سر تاج زر پایه تخت عاج.

یکی نامه با لابه و دلپسند نبشته به نزدیک آن ارجمند که گر تخت ایران به چنگ آوری زمانه برآساید از داوری ازین مرز تا آن بسی راه نیست سمنگان و ایران و توران یکی ست فرستمت هرچند باید سپاه تو بر تخت بنشین و برنه کلاه به توران چو هومان و چون بارمان دلیر و سپهد نبی بیگمان فرستادم اینک به فرمان تو که باشند یک چند مهمان تو.

اگر جنگ جویی تو جنگ آورند جهان بر بداندیش تنگ آورند چنین نامه و خلعت شهریار ببرند با ساز چندان سوار به سهراب آگاهی آمد ز راه ز هومان و از بارمان و سپاه پذیره بشد بانیا همچو باد سپه دید چندان دلش گشت شاد چو هومان ورا دید با یال و کفت فروماند هومان ازو در شگفت بدو داد پس نامه شهریار ابا هدیه و اسپ و استر به بار جهانجوی چون نامه شاه خواند ازان جایگه تیز لشکر براند کسی را بند پای با او بجنگ اگر شیر پیش آمدی گر پلنگ دژی بود کش خواندندی سپید بران دژ بد ایرانیان را امید نگهبان دژ رزم دیده هجیر که با زور و دل بود و با دار و گیر هنوز آن زمان گسستم خرد بود به خردی گراینده و گرد بود یکی خواهرش بود گرد و سوار بداندیش و گردنکش و نامدار چو سهراب نزدیکی دژ رسید هجیر دلارو سپه را بدید نشست از بر بادپای چو گرد ز دژ رفت پویان به دشت نبرد.

چو سهراب جنگ آور او را بدید برآشف و شمشیر کین برکشید ز لشکر برون تاخت برسان شیر به پیش هجیر اندر آمد دلیر چنین گفت با رزم دیده هجیر که تنها به جنگ آمدی خیره خیر چه مردی و نام و نژاد تو چیست که زاینده را بر تو باید گریست هجیرش چنین داد پاسخ که بس به ترکی نباید مرا یار کس هجیر دلیر و سپهد منم سرت را هم اکنون ز تن برکنم فرستم به نزدیک شاه جهان تنت را کنم زیر گل در نهان.

بخندید سهراب کاین گفت و گوی به گوش آمدش تیز بنهاد روی چنان نیزه بر نیزه بر ساختند که از یکدگر

بازنشناختند یکی نیزه زد بر میانش هجیر نیامد سنان اندرو جایگیر سنان باز پس کرد سهراب شیر بن نیزه زد بر میان دلیر ز زین برگرفتش به کردار باد نیامد همی زو بدلش ایچ یاد ز اسپ اندر آمد نشست از برش همی خواست از تن بریدن سرش بیچید و برگشت بر دست راست غمی شد ز سهراب و زنهار خواست رها کرد ازو چنگ و زنهار داد چو خشنود شد پند بسیار داد ببستش ببند آنکهی رزمجوی به نزدیک هومان فرستاد اوی به دژ در چو آگه شدند از هجیر که او را گرفتند و بردند اسیر خروش آمد و ناله مرد و زن که کم شد هجیر اندر آن انجمن.

چو آگاه شد دختر گزدهم که سالار آن انجمن گشت کم زنی بود برسان گردی سوار همیشه به جنگ اندرون نامدار کجا نام او بود گردآفرید زمانه ز مادر چنین ناویرید چنان ننگش آمد ز کار هجیر که شد لاله رنگش به کردار قیر بیوشید درع سواران جنگ نبود اندر آن کار جای درنگ نهان کرد گیسو به زیر زره بزد بر سر ترگ رومی گره.

فرود آمد از دژ به کردار شیر کمر بر میان بادپایی به زیر به پیش سپاه اندر آمد چو گرد چو رعد خروشان یکی ویله کرد که گردان کدامند و جنگ آوران دلیران و کارآزموده سران چو سهراب شیراوژن او را بدید بختنید و لب را به دندان گزید چنین گفت کامد دگر باره گور به دام خداوند شمشیر و زور بیوشید خفتان و بر سر نهاد یکی ترگ چینی به کردار باد بیامد دمان پیش گرد آفرید چو دخت کمندافگن او را بدید کمان را به زه کرد و بگشاد بر نبد مرغ را پیش تیرش گذر به سهراب بر تیر باران گرفت چپ و راست جنگ سواران گرفت.

نگه کرد سهراب و آمدش ننگ برآشت و تیز اندر آمد به جنگ سپر بر سرآورد و بنهاد روی ز پیگار خون اندر آمد به جوی چو سهراب را دید گردآفرید که برسان آتش همی بردمید کمان به زه را به بازو فگند سمنندش برآمد به ابر بلند سر نیزه را سوی سهراب کرد عنان و سنان را پر از تاب کرد برآشت سهراب و شد چون پلنگ چو بدخواه او چاره گر بد به جنگ.

عنان برگرایید و برگاشت اسپ بیامد به کردار آذرگشسپ زدوده سنان آنکهی در ربود درآمد بدو هم به کردار دود بزد بر کمر بند گردآفرید ز ره بر برش یک به یک بردید ز زین برگرفتش به کردار گوی چو چوگان به زخم اندر آید بدوی چو بر زین بیچید گرد آفرید یکی تیغ تیز از میان برکشید بزد نیزه او به دو نیم کرد نشست از بر اسپ و برخاست گرد.

به آورد با او بسنده نبود بیچید ازو روی و برگاشت زود سپهد عنان ازدها را سپرد به خشم از جهان روشنایی ببرد چو آمد خروشان به تنگ اندرش بجنید و برداشت خود از سرش رها شد ز بند زره موی اوی درفشان چو خورشید شد روی اوی بدانست سهراب کاو دخترست سر و موی او ازدر افسرست شگفت آمدش گفت از ایران سپاه چنین دختر آید به آوردگاه سواران جنگی به روز نبرد همانا به ابر اندر آرند گرد ز فتراک بگشاد پیچان کمند بینداخت و آمد میانش ببند بدو گفت کز من رهایی مجوی چرا جنگ جویی تو ای ماه روی.

نیامد بدام بسان تو گور ز چنگم رهایی نیابی مشور بدانست کاویخت گردآفرید مر آن را جز از چاره درمان ندید بدو روی بنمود و گفت ای دلیر میان دلیران به کردار شیر دو لشکر نظاره برین جنگ ما برین گرز

و شمشیر و آهنگ ما کنون من گشایم چنین روی و موی سپاه تو گردد پر از گفت‌وگوی که با دختری او به دشت نبرد بدین سان به ابر اندر آورد گرد نهانی بسازیم بهتر بود خرد داشتن کار مهتر بود.

ز بهر من آهو ز هر سو مخواه میان دو صف برکشیده سپاه کنون لشکر و دژ به فرمان تست نباید برین آشتی جنگ جست دژ و گنج و دژبان سراسر تراست چو آبی بدان سازکت دل هواست چو رخساره بنمود سهراب را ز خوشاب بگشاد عتاب را یکی بوستان بد در اندر بهشت به بالای او سرو دهقان نکشت دو چشمش گوزن و دو ابرو کمان تو گفתי همی بشکند هر زمان.

بدو گفت کاکنون ازین برمگرد که دیدی مرا روزگار نبرد برین باره دژ دل اندر مبنده که این نیست برتر ز ابر بلند بیای آورد زخم کویال من نراندکسی نیزه بر یال من عنان را بیچید گرد آفرید سمند سرافراز بر دژ کشید همی رفت و سهراب با او به هم بیامد به درگاه دژ گزدهم درباره بگشاد گرد آفرید تن خسته و بسته بر دژ کشید در دژ بستند و غمگین شدند پر از غم دل و دیده خونین شدند ز آزار گرد آفرید و هجیر پر از درد بودند برنا و پیر بگفتند کای نیکدل شیرزن پر از غم بد از تو دل انجمن که هم رزم جستی هم افسون و رنگ نیامد ز کار تو بر دوده ننگ.

بخندید بسیار گرد آفرید به باره برآمد سپه بنگرید چو سهراب را دید بر پشت زین چنین گفت کای شاه ترکان چین چرا رنجه گشتی کنون بازگرد هم از آمدن هم ز دشت نبرد بخندید و او را به افسوس گفت که ترکان ز ایران نیابند جفت چنین بود و روزی نبودت ز من بدین درد غمگین مکن خویشتن همانا که تو خود ز ترکان نه‌ای که جز به آفرین بزرگان نه‌ای بدان زور و بازوی و آن کتف و یال نداری کس از پهلوانان همال ولیکن چو آگاهی آید به شاه که آورد گردی ز توران سپاه.

شهنشاه و رستم بجنبید ز جای شما با تهمت نداشتید پای نماند یکی زنده از لشکرت ندانم چه آید ز بد بر سرت دریغ آیدم کاین چنین یال و سفت همی از پلنگان نباید نفعت ترا بهتر آید که فرمان کنی رخ نامور سوی توران کنی نباشی بس ایمن به بازوی خویش خورد گاو نادان ز پهلوی خویش چو بشنید سهراب ننگ آمدش که آسان همی دژ به چنگ آمدش به زیر دژ اندر یکی جای بود کجا دژ بدان جای بر پای بود به تاراج داد آن همه بوم و رست به یکبارگی دست بد را بشست چنین گفت کامروز بیگاه گشت ز پیگاران دست کوتاه گشت برآرم به شبگیر ازین باره گرد بینند آسیب روز نبرد.

چو برگشت سهراب گزدهم پیر بیاورد و بشناند مردی دبیر یکی نامه بنوشت نزدیک شاه برفکند پوینده مردی به راه نخست آفرین کرد بر کردگار نمود آنکھی گردش روزگار که آمد بر ما سپاهی گران همه رزم جویان کندآوران یکی پهلوانی به پیش اندرون که سالش ده و دو نباشد فزون به بالا ز سرو سهی برترست چو خورشید تابان به دو پیکرست برش چون بر پیل و بالاش برز ندیدم کسی را چنان دست و گرز.

چو شمشیر هندی به چنگ آیدش ز دریا و از کوه تنگ آیدش چو آواز او رعد غرنده نیست چو بازوی او تیغ برنده نیست هجیر دلاور میان را بیست یکی باره تیزتنگ برنشست بشد پیش سهراب رزم آزمای بر اسپش ندیدم فزون زان به پای که بر هم زند مژه را جنگ جوی گراید ز بینی سوی مغز بوی که سهرابش از پشت زین برگرفت برش ماند زان بازو اندر شگفت درستست و اکنون به زنه‌ار اوست پراندیشه جان از پی کار اوست

سواران ترکان بسی دیده‌ام عنان پیچ زین‌گونه نشنیده‌ام مبادا که او در میان دو صف یکی مرد جنگ‌آور آرد بکف.

بران کوه بخشایش آرد زمین که او اسپ تازد برو روز کین عنان‌دار چون او ندیدست کس تو گفتی که سام سوارست و بس بلندیش بر آسمان رفته گیر سر بخت گردان همه خفته گیر اگر خود شکیبیم یک چند نیز نکوشیم و دیگر نگوییم چیز اگر دم زند شهریار زمین نراند سپاه و نسازد کمین دژ و باره گیرد که خود زور هست نگیرد کسی دست او را به دست.

که این باره را نیست پایاب اوی درنگی شود شیر زاشت‌اب اوی چو نامه به مهر اندر آمد به شب فرستاده را جست و بگشاد لب بگفتش چنان رو که فردا پگاه نبیند ترا هیچکس زان سپاه فرستاد نامه سوی راه راست پس نامه آنگاه بر پای خاست بنه برنهاد و سراندر کشید بران راه بی‌راه شد ناپدید سوی شهر ایران نهادند روی سپردند آن باره دژ بدوی چو خورشید بر زد سر از تیره‌کوه میان را بیستند ترکان گروه سپهدار سهراب نیزه بدست یکی بارکش باره‌ای برنشست سوی باره آمد یکی بنگرید به باره درون بس کسی را ندید.

بیامد در دژ گشادند باز ندیدند در دژ یکی رزمساز به فرمان همه پیش او آمدند به جان هرکسی چاره‌جو آمدند چو نامه به نزدیک خسرو رسید غمی شد دلش کان سخنها شنید گرانمایگان را ز لشکر بخواند وزین داستان چندگونه براند نشستند با شاه ایران به هم بزرگان لشکر همه بیش و کم چو طوس و چو گودرز کشواد و گبو چو گرگین و بهرام و فرهاد نیو سپهدار نامه بر ایشان بخواند بپرسید بسیار و خیره بماند چنین گفت با پهلوانان براز که این کار گردد به ما بر دراز.

برین سان که گژدهم گوید همی از اندیشه دل را بشوید همی چه سازیم و درمان این کار چیست از ایران هم آورد این مرد کیست بر آن برنهادند یکسر که گبو به زابل شود نزد سالار نیو به رستم رساند از این آگهی که با بیم شد تخت شاهنشهی گو پیلتن را بدین رزمگاه بخواند که اویست پشت سپاه نشست آنگهی رای زد با دبیر که کاری گزاینده بد ناگزیر؛

یکی نامه فرمود پس شهریار نوشتن بر رستم نامدار نخست آفرین کرد بر کردگار جهاندار و پرورده روزگار دگر آفرین کرد بر پهلوان که بیدار دل باش و روشن روان دل و پشت گردان ایران تویی به چنگال و نیروی شیران تویی گشاینده بند هاماوران ستاننده مرز مازندران ز گرز تو خورشید گریان شود ز تیغ تو ناهید بریان شود.

چو گرد پی رخس تو نیل نیست هم‌آورد تو در جهان پیل نیست کمند تو بر شیر بندافگند سنان تو کوهی ز بن برکند تویی از همه بد به ایران پناه ز تو بفرزند گردان کلاه گزاینده کاری بد آمد به پیش کز اندیشه آن دلم گشت ریش نشستند گردان به پیشم به هم چو خواندیم آن نامه گژدهم چنان باد کاندز جهان جز تو کس نباشد به هر کار فریادرس بدان‌گونه دیدند گردان نیو که پیش تو آید گرانمایه گبو چو نامه بخوانی به روز و به شب مکن داستان را گشاده دو لب مگر با سواران بسیارهوش ز زابل برانی برآری خروش بر اینسان که گژدهم زو یاد کرد نباید جز از تو ورا هم نبرد به گبو آنگهی گفت برسان دود عنان تگاور ببايد بسود ببايد که نزدیک رستم شوی به زابل نمائی و گر نغوی.

اگر شب رسی روز را بازگرد بگویش که تنگ اندرآمد نبرد وگره فرازست این مرد گرد بداندیش را خوار نتوان شمرد ازو نامه بستد به کردار آب برفت و نجست ایچ آرام و خواب چو نزدیکی زابلستان رسید خروش طلایه به دستان رسید تهمتن پذیره شدش با سپاه نهادند بر سر بزرگان کلاه پیاده شدش گیو و گردان بهم هر آنکس که بودند از بیش و کم ز اسب اندرآمد گو نامدار از ایران بپرسید وز شهریار ز ره سوی ایوان رستم شدند بیودند یکبار و دم برزدند.

بگفت آنچ بشنید و نامه بداد ز سهراب چندی سخن کرد یاد تهمتن چو بشنید و نامه بخواند بخندید و زان کار خیره بماند که مانده سام گرد از مهان سواری پدید آمد اندر جهان از آزادگان این نباشد شگفت ز ترکان چنین یاد نتوان گرفت من از دخت شاه سمنگان یکی پسر دارم و باشد او کودکی هنوز آن گرامی نداند که جنگ توان کرد باید که نام و ننگ.

فرستادمش زر و گوهر بسی بر مادر او به دست کسی چنین پاسخ آمد که آن ارجمند بسی برنیاید که گردد بلند همی می خورد با لب شیربوی شود بیگمان زود پرخاشجوی بباشیم یک روز و دم برزنیم یکی بر لب خشک نم برزنیم ازان پس گراییم نزدیک شاه به گردان ایران نماییم راه مگر بخت رخشنده بیدار نیست وگره چنین کار دشوار نیست چو دریا به موج اندرآید ز جای ندارد دم آتش تیزپای درفش مرا چون ببیند ز دور دلش ماتم آرد به هنگام سور بدین تیزی اندر نیاید به جنگ نباید گرفتن چنین کار تنگ.

به می دست بردند و مستان شدند ز یاد سپهد به دستان شدند دگر روز شبگیر هم پرخمار بیامد تهمتن برآراست کار ز مستی هم آن روز باز ایستاد دوم روز رفتن نیامدش یاد سه دیگر سحرگه بیاورد می نیامد ورا یاد کاووس کی به روز چهارم برآراست گیو چنین گفت با گرد سالار نیو که کاووس تندست و هشیار نیست هم این داستان بر دلش خوار نیست غمی بود ازیں کار و دل پرشتاب شده دور ازو خورد و آرام و خواب.

به زابلستان گر درنگ آوریم ز می باز پیگار و جنگ آوریم شود شاه ایران به ما خشمگین ز ناپاک رایی درآید بکین بدو گفت رستم که مندیش ازیں که با ما نشود کس اندر زمین بفرمود تا رخس را زین کنند دم اندر دم نای روین کنند سواران زایل شنیدند نای برفتند با ترگ و جوشن ز جای.

گرازان بدرگاه شاه آمدند گشاده دل و نیک خواه آمدند چو رفتند و بردند پیشش نماز برآشت و پاسخ نداد ایچ باز یکی بانگ بر زد به گیو از نخست پس آنگاه شرم از دو دیده بشست که رستم که باشد فرمان من کند پست و پیچد ز پیمان من بگیر و ببر زنده بردارکن وزو نیز با من مگردان سخن ز گفتار او گیو را دل بخت که بردی برستم برانگونه دست برآشت با گیو و با پیلتن فرو ماند خیره همه انجمن بفرمود پس طوس را شهریار که رو هردو را زنده برکن به دار خود از جای برخاست کاووس کی برافروخت برسان آتش ز نی بشد طوس و دست تهمتن گرفت بدو مانده پرخاش جویان شگفت که از پیش کاووس بیرون برد مگر کاندرا آن تیزی افسون برد تهمتن برآشت با شهریار که چندین مدار آتش اندر کنار همه کارت از یکدگر بدترست ترا شهریاری نه اندرخورست.

تو سهراب را زنده بر دارکن پراشوب و بدخواه را خوار کن بزد تند یک دست بر دست طوس تو گفتی ز پیل ژیان یافت کوس ز بالا نگون اندرآمد به سر برو کرد رستم به تندی گذر به در شد به خشم اندرآمد به رخس

منم گفت شیراوژن و تاج بخش چو خشم آورم شاه کاووس کیست چرا دست یازد به من طوس کیست زمین بنده و رخس گاه من ست نگین گرز و مغفر کلاه من ست شب تیره از تیغ رخشان کنم به آورد گه بر سرافشان کنم سر نیزه و تیغ یار من اند دو بازو و دل شهریار من اند.

چه آزاردم او نه من بنده ام یکی بنده آفریننده ام به ایران ار ایدون که سهراب گرد بیاید نماند بزرگ و نه خرد شما هر کسی چاره جان کنید خرد را بدین کار پیچان کنید به ایران نبینید ازین پس مرا شما را زمین پر کرگس مرا غمی شد دل نامداران همه که رستم شبان بود و ایشان رمه به گودرز گفتند کاین کار تست شکسته بدست تو گردد درست سپهد جز از تو سخن نشنود همی بخت تو زین سخن نغنون به نزدیک این شاه دیوانه رو وزین در سخن یاد کن نو به نو سخنهای چرب و دراز آوری مگر بخت گم بوده بازآوری.

سپهدار گودرز کشواد رفت به نزدیک خسرو خرامید تفت به کاووس کی گفت رستم چه کرد کز ایران برآوردی امروز گرد فراموش کردی ز هاماوران وزان کار دیوان مازندران که گویی ورا زنده بر دار کن ز شاهان نباید گزافه سخن چو او رفت و آمد سپاهی بزرگ یکی پهلوانی به کردار گرگ که داری که با او به دشت نبرد شود برفشاند برو تیره گرد یلان ترا سر به سر گزدهم شنیدست و دیدست از بیش و کم همی گوید آن روز هرگز مباد که با او سواری کند رزم یاد.

کسی را که جنگی چو رستم بود بیازارد او را خرد کم بود چو بشنید گفتار گودرز شاه بدانست کاو دارد آیین و راه پشیمان بشد زان کجا گفته بود بیهودگی مغزش آشفته بود به گودرز گفت این سخن درخورست لب پیر با پند نیکوترست خردمند باید دل پادشا که تیزی و تندی نیارد بها شما را نباید بر او شدن به خوبی بسی داستانها زدن.

سرش کردن از تیزی من تهی نمودن بدو روزگار بهی چو گودرز برخاست از پیش او ی پس پهلوان تیز بنهاد روی برفتند با او سران سپاه پس رستم اندر گرفتند راه چو دیدند گرد گو پیلتن همه نامداران شدند انجمن ستایش گرفتند بر پهلوان که جاوید بادی و روشن روان جهان سر به سر زیر پای تو باد همیشه سر تخت جای تو باد.

تو دانی که کاووس را مغز نیست به تیزی سخن گفتنش نغز نیست بجوشد همانکه پشیمان شود به خوبی ز سر باز پیمان شود تهمتن گر آزرده گردد ز شاه هم ایرانیان را نباشد گناه هم او زان سخنها پشیمان شدست ز تندی بخاید همی پشت دست تهمتن چنین پاسخ آورد باز که هستم ز کاووس کی بی نیاز مرا تخت زین باشد و تاج ترگ قبا جوشن و دل نهاده به مرگ چرا دارم از خشم کاووس باک چه کاووس پیشم چه یک مشت خاک سرم گشت سیر و دلم کرد بس جز از پاک یزدان نترسم ز کس ز گفتار چون سیر گشت انجمن چنین گفت گودرز با پیلتن.

که شهر و دلیران و لشکر گمان به دیگر سخنها برند این زمان کزین ترک ترسند شد سرفراز همی رفت زین گونه چندی به راز که چونان که گزدهم داد آگهی همه بوم و بر کرد باید تهی چو رستم همی زو بترسد به جنگ مرا و ترا نیست جای درنگ از آشفتن شاه و پیگار او ی بدیدم بدرگاه بر گفت و گوی ز سهراب یل رفت یکسر سخن چنین پشت بر شاه ایران مکن چنین بر شده نامت اندر جهان بدین بازگشتن مگردان نهان.

و دیگر که تنگ اندرآمد سپاه مکن تیره بر خیره این تاج و گاه به رستم بر این داستانها بخواند تهمتن
چو بشنید خیره بماند بدو گفت اگر بیم دارد دلم نخواهم که باشد ز تن بگسلم ازین ننگ برگشت و آمد به راه
گرازان و پویان به نزدیک شاه چو در شد ز در شاه بر پای خاست بسی پوزش اندر گذشته بخواست که تندی مرا
گوهرست و سرشت چنان زیست باید که یزدان بکشت وزین ناسگالیده بدخواه نو دلم گشت باریک چون ماه
نو بدین چاره جستن ترا خواستم چو دیر آمدی تندی آراستم چو آزرده گشتی تو ای پیلتن پشیمان شدم خاکم
اندر دهن بدو گفت رستم که گیهان تراست همه کهترانیم و فرمان تراست.

کنون آمدم تا چه فرمان دهی روانت ز دانش مبادا تهی بدو گفت کاووس کامروز بزم گزینیم و فردا بسازیم
رزم بیاراست رامشگی شاهوار شد ایوان به کردار باغ بهار ز آواز ابریشم و بانگ نای سمن عارضان پیش
خسرو به پای همی باده خوردند تا نیم شب ز خنیاگران برگشاده دولب .

دگر روز فرمود تا گیو و طوس بیستند شبگیر بر پیل کوس در گنج بگشاد و روزی بداد سپه برنشانند و
بنه برنهاد سپردار و جوشنوران صد هزار شمرده به لشکر که آمد سوار یکی لشکر آمد ز پهلوی به دشت که از گرد
ایشان هوا تیره گشت سراپرده و خیمه زد بر دو میل بیوشید گیتی به نعل و به پیل هوا نیلگون گشت و کوه
آبنوس بجوشید دریا ز آواز کوس همی رفت منزل به منزل جهان شده چون شب و روز گشته نهان درخشیدن
خشت و ژوپین ز گرد چو آتش پس پرده لاجورد ز بس گونه گونه سنان و درفش سپرهای زرین و زرینه کفش
تو گفستی که ابری به رنگ آبنوس برآمد ببارید زو سندروس جهان را شب و روز پیدا نبود تو گفستی سپهر و ثریا
نبود ازینسان بشد تا در دژ رسید بشد خاک و سنگ از جهان ناپدید.

خروشی بلند آمد از دیدگاه به سهراب گفتند کامد سپاه چو سهراب زان دیده آوا شنید به باره بیامد سپه
بنگرید به انگشت لشکر به هومان نمود سپاهی که آن را کرانه نبود چو هومان ز دور آن سپه را بدید دلش
گشت پر بیم و دم درکشید به هومان چنین گفت سهراب گرد که اندیشه از دل ببايد سترد نبینی تو زین لشکر
بیکران یکی مرد جنگی و گریز گران.

که پیش من آید به آوردگاه گر ایدون که یاری دهد هور و ماه سلیحست بسیار و مردم بسی سرافراز نامی
ندانم کسی کنون من به بخت رد افراسیاب کنم دشت را همچو دریای آب به تنگی نداد ایچ سهراب دل فرود
آمد از باره شاداب دل یکی جام می خواست از می گسار نکرد ایچ رنجه دل از کارزار وزانسو سراپرده شهریار
کشیدند بر دشت پیش حصار ز بس خیمه و مرد و پرده سرای نماند ایچ بر دشت و بر کوه جای.

چو خورشید گشت از جهان ناپدید شب تیره بر دشت لشکر کشید تهمتن بیامد به نزدیک شاه میان بسته
جنگ و دل کینه خواه که دستور باشد مرا تاجور از ایدر شوم بی کلاه و کمر ببینم که این نو جهاندار کیست
بزرگان کدامند و سالار کیست بدو گفت کاووس کین کار تست که بیدار دل بادی و تن درست تهمتن یکی
جامه ترکوار بیوشید و آمد دوان تا حصار بیامد چو نزدیکی دژ رسید خروشدن نوش ترکان شنید بران دژ درون
رفت مرد دلیر چنان چون سوی آهوان نره شیر چو سهراب را دید بر تخت بزم نشسته به یک دست او ژنده رزم.
به دیگر چو هومان سوار دلیر دگر بارمان نام بردار شیر تو گفستی همه تخت سهراب بود بسان یکی سرو
شاداب بود دو بازو به کردار ران هیون برش چون بر پیل و چهره چو خون ز ترکان بگرد اندرش صد دلیر جوان

و سرافراز چون نره شیر پرستار پنجاه با دست بند به پیش دل افروز تخت بلند همی یک به یک خواندند آفرین
بران برز و بالا و تیغ و نگین همی دید رستم مراو را ز دور نشست و نگه کرد مردان سور.

به شایسته کاری برون رفت ژندگوی دید برسان سرو بلند بدان لشکر اندر چنوکس نبود بر رستم آمد
بپرسید زود چه مردی بدو گفت با من بگوی سوی روشنی آی و بنمای روی تهمتن یکی مشیت برگردنش بزد
تیز و برشد روان از تنش بدان جایگاه خشک شد ژنده رزم نشد ژنده رزم آنکهی سوی بزم زمانی همی بود
سهراب دیر نیامد به نزدیک او ژند شیر بپرسید سهراب تا ژنده رزم کجا شد که جایش تهی شد ز بزم برفتند و
دیدنش افکنده خوار برآسوده از بزم و از کارزار.

خروشان ازان درد بازآمدند شگفتی فرو مانده از کار ژند به سهراب گفتند شد ژنده رزم سرآمد برو روز پیگار
و بزم چو بشنید سهراب برجست زود بیامد بر ژنده برسان دود ابا چاکر و شمع و خیناگران بیامد ورا دید مرده
چنان شگفت آمدش سخت و خیره بماند دلیران و گردنکشان را بخواند چنین گفت کامشب نباید غنود همه
شب همی نیزه باید بسود که گرگ اندر آمد میان رمه سگ و مرد را آزمودش همه اگر یار باشد جهان آفرین چو
نعل سمندم بساید زمین ز فتراک زین برگشایم کمند بخوایم از ایرانیان کین ژند بیامد نشست از برگاه خویش
گرانمایگان را همه خواند پیش که گر کم شد از تخت من ژنده رزم نیامد همی سیر جانم ز بزم چو برگشت رستم
بر شهریار از ایران سپه گویو بد پاسدار به ره برگو پیلتن را بدید بزد دست و گرز از میان برکشید.

یکی بر خروشید چون پیل مست سیر بر سر آورد و بنمود دست بدانست رستم کز ایران سپاه به شب گویو
باشد طلایه به راه بختید و زان پس فغان برکشید طلایه چو آواز رستم شنید بیامد پیاده به نزدیک اوی چنین
گفت کای مهتر جنگجوی پیاده کجا بوده ای تیره شب تهمتن به گفتار بگشاد لب بگفتش به گویو آن کجا کرده
بود چنان شیرمردی که آزرده بود وزان جایگاه رفت نزدیک شاه ز ترکان سخن گفت وز بزمگاه ز سهراب و از برز
و بالای اوی ز بازوی و کتف دلارای اوی که هرگز ز ترکان چنین کس نخاست بکردار سروسر بالاش راست
به توران و ایران نماند به کس تو گویی که سام سوارست و بس وزان مشیت بر گردن ژنده رزم کزان پس نیامد
به رزم و به بزم بگفتند و پس رود و می خواستند همه شب همی لشکر آراستند.

چو افکند خور سوی بالا کمند زبانه برآمد ز چرخ بلند ببوشید سهراب خفتان جنگ نشست از بر چرمه
سنگ رنگ یکی تیغ هندی به چنگ اندرش یکی مغفر خسروی بر سرش کمندی به فتراک بر شست خم خم
اندر خم و روی کرده دژم بیامد یکی برز بالا گزید به جایی که ایرانیان را بدید.

بفرمود تا رفت پیشش هجیر بدو گفت کژی نیاید ز تیر نشانه نباید که خم آورد چو پیچان شود زخم کم
آورد به هر کار در پیشه کن راستی چو خواهی که نگزایدت کاستی سخن هرچه پرسم همه راست گوی متاب
از ره راستی هیچ روی چو خواهی که یابی رهایی ز من سرافراز باشی به هر انجمن از ایران هر آنچت بپرسم
بگوی متاب از ره راستی هیچ روی سپارم به تو گنج آراسته بیایی بسی خلعت و خواسته ورا ایدون که کژی بود
رای تو همان بند و زندان بود جای تو.

هجیرش چنین داد پاسخ که شاه سخن هرچه پرسد ز ایران سپاه بگویم همه آنچه دانم بدوی به کژی چرا
بایدم گفت و گوی بدو گفت کز تو بپرسم همه ز گردنکشان و ز شاه و رمه همه نامداران آن مرز را چو طوس و

چو کاووس و گودرز را ز بهرام و از رستم نامدار ز هر کت بپرسم به من برشمار بگو کان سراپردۀ هفت رنگ بدو اندرون خیمه‌های پلنگ به پیش اندرون بسته صد ژنده‌پیل یکی مهد پیروزه برسان نیل یکی برز خورشید پیکر درفش سرش ماه زرین غلافش بنفش به قلب سپاه اندرون جای کیست ز گردان ایران ورا نام چیست بدو گفت کان شاه ایران بود بدرگاه او پیل و شیران بود.

وزان پس بدو گفت بر میمنه سواران بسیار و پیل و بنه سراپردۀ ای بر کشیده سیاه زده گردش اندر ز هر سو سپاه به گرد اندرش خیمه ز اندازه بیش پس پشت پیلان و بالاش پیش زده پیش او پیل پیکر درفش به در بر سواران زیرنه کفش چنین گفت کان طوس نودر بود درفشش کج‌پیل پیکر بود دگر گفت کان سرخ پرده‌سرای سواران بسی گردش اندر به پای یکی شیر پیکر درفش به زر درفشان یکی در میانش گهر چنین گفت کان فر آزادگان جهانگیر گودرز کشوادگان بپرسید کان سبز پرده‌سرای یکی لشکری گشن پیشش به پای یکی تخت پرمايه اندر میان زده پیش او اختر کاویان برو بر نشسته یکی پهلوان ابا فر و با سفت و یال گوان.

ز هر کس که بر پای پیشش براست نشسته به یک رش سرش برتر است یکی باره پیشش به بالای اوی کمندی فرو هشته تا پای اوی برو هر زمان برخورد همی تو گویی که در زین بجوشد همی بسی پیل برگستوان‌دار پیش همی جوشد آن مرد بر جای خویش نه مردست از ایران به بالای اوی نه بینم همی اسپ همتای اوی درفش بدید اژدها پیکرست بران نیزه بر شیر زرین سرست.

چنین گفت کز چین یکی نامدار بنوی بیامد بر شهریار بپرسید نامش ز فرخ هجیر بدو گفت نامش ندارم بویر بدین دژ بدم من بدان روزگار کجا او بیامد بر شهریار غمی گشت سهراب را دل ازان که جایی ز رستم نیامد نشان نشان داده بود از پدر مادرش همی دید و دیده نبد باورش همی نام جست از زبان هجیر مگر کان سخنها شود دلپذیر نبشته به سر بر دگرگونه بود ز فرمان نکاهد نخواهد فزود ازان پس بپرسید زان مهتران کشیده سراپردۀ بد برکران سواران بسیار و پیلان به پای برآید همی ناله کرناي یکی گرگ پیکر درفش از برش برآورده از پرده زرین سرش.

بدو گفت کان پور گودرز گوی که خوانند گردان ورا گویو نیو ز گودرز یان مهتر و بهترست به ایرانیان بر دو بهره سرست بدو گفت زان سوی تابنده شید برآید یکی پرده بینم سپید ز دیبای رومی به پیشش سوار رده برکشیده فزون از هزار پیاده سپردار و نیزه‌وران شده انجمن لشکری بی‌کران نشسته سپهدار بر تخت عاج نهاده بران عاج کرسی ساج ز هودج فرو هشته دیبا جلیل غلام ایستاده رده خیل خیل بر خیمه نزدیک پرده‌سرای به دهلیز چندی پیاده به پای بدو گفت کاو را فریبرز خوان که فرزند شاهست و تاج گوان بپرسید کان سرخ پرده‌سرای به دهلیز چندی پیاده به پای به گرد اندرش سرخ و زرد و بنفش ز هرگونه‌ای برکشیده درفش.

درفشی پس پشت پیکرگراز سرش ماه زرین و بالا دراز چنین گفت کاو را گرازست نام که در چنگ شیران ندارد لگام هشیوار و ز تخمۀ گیوگان که بر دردد و سختی نگرده ژگان نشان پدر جست و با او نگفت همی داشت آن راستی در نهفت تو گیتی چه سازی که خود ساختست جهاندار ازین کار پرداختست زمانه نبشته دگرگونه داشت چنان کاو گذارد نباید گذاشت دگر باره پرسید ازان سرفراز ازان کش به دیدار او بد نیاز.

ازان پرده سبز و مرد بلند وزان اسپ و آن تاب داده کمند ازان پس هجیر سپهبدش گفت که از تو سخن

را چه باید نهفت گر از نام چینی بمانم همی ازان است کاو را ندانم همی بدو گفت سهراب کاین نیست داد ز رستم نکردی سخن هیچ یاد کسی کاو بود پهلوان جهان میان سپه در نماند نهان تو گفتی که بر لشکر او مهترست نگهبان هر مرز و هر کشورست چنین داد پاسخ مر او را هجیر که شاید بدن کان گو شیرگیر کنون رفته باشد به زابلستان که هنگام بزمست در گلستان بدو گفت سهراب کاین خود مگوی که دارد سپهبد سوی جنگ روی به رامش نشیند جهان پهلوان پرو بر بخندند پیر و جوان مرا با تو امروز پیمان یکیست بگویم و گفتار ما اندکیست.

اگر پهلوان را نمایی به من سرافراز باشی به هر انجمن ترا بی‌نیازی دهم در جهان گشاده کنم گنجهای نهان و رایدون که این راز داری ز من گشاده ببوشی به من بر سخن سرت را نخواهد همی تن به جای نگر تا کدامین به آیدت رای نبینی که موبد به خسرو چه گفت بدانکه که بگشاد راز از نهفت سخن گفت ناگفته چون گوهرست کجا نابسوده به سنگ اندرست چو از بند و پیوند یابد رها درخشنده مهری بود بی‌بها.

چنین داد پاسخ هجیرش که شاه چو سیر آید از مهر وز تاج و گاه نبرد کسی جویداندر جهان که او ژنده پیل اندر آرد ز جان کسی را که رستم بود هم نبرد سرش ز آسمان اندر آید به گرد تنش زور دارد به صد زورمند سرش برترست از درخت بلند چنو خشم گیرد به روز نبرد چه هم رزم او ژنده پیل و چه مرد هم آورد او بر زمین پیل نیست چو گرد پی رخس او نیل نیست بدو گفت سهراب از آزادگان سیه بخت گودرز کشوادگان چرا چون ترا خواند باید پسر بدین زور و این دانش و این هنر تو مردان جنگی کجا دیده‌ای که بانگ پی اسپ نشنیده‌ای که چندین ز رستم سخن بایدت زبان بر ستودنش بگشایدت از آتش ترا بیم چندان بود که دریا به آرام خندان بود چو دریای سبز اندر آید ز جای ندارد دم آتش تیز پای.

سر تیرگی اندر آید به خواب چو تیغ از میان برکشد آفتاب به دل گفت پس کار دیده هجیر که گر من نشان گو شیرگیر بگویم بدین ترک با زور دست چنین یال و این خسروانی نشست ز لشکر کند جنگ او ز انجمن برانگیزد این باره پیلتن برین زور و این کتف و این یال اوی شود کشته رستم به چنگال اوی از ایران نیاید کسی کینه خواه بگیرد سر تخت کاووس شاه چنین گفت موبد که مردن به نام به از زنده دشمن بدو شادکام؛

اگر من شوم کشته بر دست اوی نگرده سیه روز چون آب جوی چو گودرز و هفتاد پورگزین همه پهلوانان با آفرین نباشد به ایران تن من مباد چنین دارم از موبد پاک یاد که چون برکشد از چمن بیخ سرو سزد گر گیا را نبوید تذرو به سهراب گفت این چه آشفتنست همه با من از رستم گفتنتست نباید ترا جست با او نبرد برآرد به آوردگاه از تو گرد همی پیلتن را نخواهی شکست همانا که آسان نیاید به دست.

کنون ای خردمند وصف خرد بدین جایگاه گفتن اندر خورد کنون تا چه داری بیار از خرد که گوش نیوشده زو بر خورد خرد بهتر از هر چه ایزد بداد ستایش خرد را به از راه داد خرد رهنمای و خرد دلگشای خرد دست گیرد به هر دو سرای ازو شادمانی وزویت غمیست وزویت فزونی وزویت کمیست خرد تیره و مرد روشن روان نباشد همی شادمان یک زمان چه گفت آن خردمند مرد خرد که دانا ز گفتار از بر خورد.